

ผู้นำชุมชนกับการส่งเสริมการใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

The community leader with the promote sufficiency economy

ศิวาวัดน์ ชัยวงศ์*

Silawat chaiwong

พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวัตฒโน**

Phrakru sangkaraksuphanut Phuriwattano

บทคัดย่อ

ผู้นำชุมชนควรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และมีภาวะการเป็นผู้นำชุมชนที่ยึดหลักการทำงานร่วมกับชุมชนแบบมีคุณธรรมและจริยธรรม จะเห็นได้จากความสำเร็จของโครงการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็นเป็นสุข คุณลักษณะของผู้นำที่ดี ทั้งทางด้านคุณลักษณะทางกายภาพ ทางสังคม ที่มีความสัมพันธ์ต่อการดำเนินชีวิตและแสดงควมมีภาวะผู้นำตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งนำมาเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนตามโครงการชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงแบบอย่างของการปฏิบัติในครัวเรือนของตนเอง แบบอย่างด้านการเรียนรู้และ แบบอย่างการเอื้ออารีต่อกัน

คำสำคัญ: ผู้นำชุมชน, เศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

The community leader should be followed to live according to sufficiency economy and to have a leadership according to work together with the people in the community by the virtue and the morality that have the example in the project follows sufficient economy line lives happily. The quality of good leader, both of physical, social that have the relation builds the way of life and show the have leadership follow sufficient economy that bring to be the way of community development into community sufficient economy precedence project of kitchen practice of oneself, side learning precedence and aiding precedence each other.

Key words: The community leader, Sufficiency economy.

บทนำ

ในภาวะที่ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจโลก ไม่ว่าจะเป็นวิกฤตการณ์แฮมเบอร์เกอร์ วิกฤติฟองสบู่ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อตลาดหุ้นทั่วโลก ดัชนีราคาหุ้นได้ตกต่ำลงอย่างมาก และมี

* อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

** อาจารย์ประจำสาขาวิชาพุทธศาสนาและจิตวิทยาแนะแนว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

แนวโน้มว่าจะส่งผลกระทบต่อสถาบันการเงินต่างๆ ทั่วโลก¹ อีกทั้งยังมีปัญหาทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องทำให้ส่งผลกระทบต่อคนทุกระดับ ในฐานะความเป็นอยู่ประสพกับความสูญเสียความทุกข์ยาก ไม่นั่นใจในความเป็นอยู่ของตนเองทำให้มองว่าการพัฒนาประเทศ ในเรื่องของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเฉพาะในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา เป็นเพียงแค่ภาพลวงตา ที่จริงแล้วโครงสร้างทางพื้นฐานของประเทศยังอ่อนแอเป็นอย่างมาก

การเมืองการบริหารและระบบสังคมที่อ่อนแอของประเทศยังส่งผลทำให้เกิดความยากจนและอดอยากที่เป็นปัญหาใหญ่ของประเทศมาอย่างต่อเนื่อง ปัญหาเหล่านี้ยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น คาดว่าในปี พ.ศ. 2554 ขึ้นไป จะมีปัญหาในเรื่องของประชากรไม่มีงานทำมีอัตราในการเลิกจ้างงานที่สูง ในขณะที่ภาคการเกษตรประสบปัญหาหนี้สินของเกษตรกร

ความบกพร่องของระบบต่างๆ ของประเทศไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการบริหารงานต่างๆ ของรัฐ ปัญหาทางการเมืองที่ยังขัดแย้งกันอยู่ทุกวันนี้ ทำให้รัฐและประชาชนต่างกำลังขบคิดหาทางเพื่อให้ประเทศหลุดพ้นจากวิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้และมีการพัฒนาที่ยั่งยืน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเมตตาให้แสงสว่าง ทางความคิดที่เป็นทางออกให้แก่ พสกนิกรรอดพ้นจากความทุกข์จากวิกฤติต่างๆ ที่ประเทศกำลังประสบอยู่ในปัจจุบัน พระองค์ทรงพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่พสกนิกรชาวไทย เพื่อแก้ปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจและเมื่อภายหลังพระองค์ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อให้รอดพ้นและพสกนิกรสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นกับคนไทย

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิตอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชน ในทุกระดับครอบครัว หมู่บ้าน ชุมชน จนถึงรัฐและประเทศ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล รวมถึงความจำเป็นที่ต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากความเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ รอบคอบ และความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจทุกระดับให้มีความสำนึกทางด้านคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางด้านทางวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี²

การที่จะให้บรรลุผลเป็นไปตามแนวทางพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจ แบบพอเพียงนั้นมิใช่ของที่จะทำกันได้ง่ายนักต้องสร้างความเข้าใจให้เกิดกับประชาชนทุก ผู้ใหญ่บ้านในแต่ละท้องถิ่นถือว่าเป็นผู้นำท้องถิ่นที่มีบทบาทในการเผยแผ่ ความรู้ความเข้าใจการปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียง ให้แก่ชาวบ้านในท้องถิ่นของตนเองที่รับผิดชอบอยู่เพื่อที่จะให้ชาวบ้านสามารถปฏิบัติและดำเนินชีวิต ได้อย่างพออยู่พอกินสามารถพึ่งตัวเองได้ เป็นการสร้างศักยภาพของประเทศในการพึ่งตนเอง สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจสามารถยืนหยัดได้ในประชาคมโลก

ภาวะผู้นำชุมชน

ภาวะผู้นำชุมชน คือ ภาวะที่ก่อให้เกิดความศรัทธาเป็นที่ยอมรับและเกิดความมุ่งหมายรวมกัน ในชุมชนหรือสังคมนั้นๆ ภาวะผู้นำอาจมีในบิดา มารดา ครู ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางวิชาการ ผู้นำทางการเมือง เป็นต้น

¹ ปทุมพร วัชรเสถียร, วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มายด์ พับลิชชิ่ง, 2553).

² คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, “ความเชื่อมโยงระหว่างหลักเศรษฐกิจพอเพียงกับนโยบาย”, [ออนไลน์]

ผู้นำตามธรรมชาติในกระบวนการชุมชนจะมีหลายคน มีทั้งหญิงและชายตามธรรมชาติของความเหมาะสม การมีผู้นำหลายคนช่วยประกันความยั่งยืน ต่างจากการมีผู้นำเดี่ยวที่แม้จะดีก็มีความอ่อนใจไม่ยั่งยืน

ผู้นำชุมชน คือ ผู้ที่สามารถก่อตั้งชุมชนหรือสังคมมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน และรวมพลังการปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายในกระบวนการชุมชนที่สมาชิกร่วมกันคิด ร่วมกันทำ จนทำให้เกิดผู้นำตามธรรมชาติขึ้นเสมอ³ ผู้นำตามธรรมชาติมีลักษณะฉลาด เป็นคนเห็นแก่ส่วนรวม เป็นคนติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นรู้เรื่อง และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกโดยอัตโนมัติ ทำการทำงานในองค์กรราบรื่น มีความสุขและมีประสิทธิภาพ บุคลิกภาพเด่น มีความรู้ความสามารถเป็นพิเศษในกลุ่มชนหรือในท้องถิ่นนั้นๆ⁴ เป็นผู้ที่สามารถจูงใจชาวบ้านให้มีความเห็นคล้อยตาม และลงมือทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งจนนำกลุ่มไปสู่จุดมุ่งหมายทางบวกเป็นผลสำเร็จได้ในที่สุด⁵

ประเภทของผู้นำในชุมชน

ผู้นำที่มีอยู่ในชุมชน แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ และผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ สำหรับผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการนั้น อาทิเช่น ตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และคณะกรรมการต่างๆ ขององค์กรชุมชน เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มชาวนา กลุ่มสตรี กรรมการหมู่บ้าน กรรมการสภาตำบล กรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งตำแหน่งเหล่านี้เป็นได้โดยการเลือกตั้ง แต่งตั้ง และประกาศเป็นทางการให้ทราบ⁶ และผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้เฒ่า ผู้แก่ หรือสมาชิกที่อาวุโสที่สุดของครอบครัวขยาย อดีตพระภิกษุสามเณร สามเณร ผู้ที่มีฐานะมั่นคง ผู้ที่มีชื่อเสียง และผู้ที่มีความรู้ ความสามารถพิเศษจนได้รับการยกย่อง และผู้นำยังเป็นผู้กุมความอยู่รอดของชาวบ้าน หากผู้นำได้รับการยอมรับ มีบารมี มีความสามัคคี ปฏิบัติดี มีความสามารถและคิดถึงส่วนรวมจริงๆ ก็จะสามารถนำพาวงศ์กรชาวบ้านประสบความสำเร็จและสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชาวบ้านได้ และได้จัดประเภทของผู้นำ ดังนี้

1. ผู้นำทางความคิด
2. ผู้นำทางด้านศีลธรรม
3. ผู้นำด้านอาชีพ
4. ผู้นำด้านการพูด
5. ผู้นำที่สามารถประยุกต์งานราชการกับเป้าหมายเพื่อชาวบ้านได้
6. ผู้นำทางการประสานทรัพยากรภายในและภายนอกชุมชน การมีบารมี และความสามารถในการระดมทุน

ภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

บทบาทของผู้นำชุมชนที่พึงกระทำ

บทบาท คือ พฤติกรรมที่ปฏิบัติตามสถานภาพ บทบาทเป็นพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและ คาดหมายให้บุคคลต้องกระทำตามหน้าที่ เช่น เป็นครูต้องสอนนักเรียน เป็นตำรวจต้อง พินักษ์สันติราษฎร์ ทหารต้องเป็นรัฐของชาติ บุตรต้องเชื่อฟังบิดามารดา เป็นต้น⁸

³จิรพรรณ กาญจนจิตรา, ผู้นำท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แจ่มใส, 2540).

⁴บุรชัย ศิริมหาสาร, ผู้นำพันธ์แท้, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แสงดาว, 2537).

⁵เอก อนันต์, มุมมอง 8 นักคิดคนสำคัญของไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เม็ดทรายพรินต์ติ้ง, 2550).

⁶จิรพรรณ กาญจนจิตรา, ผู้นำท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แจ่มใส, 2540).

⁷สุธี สุทธิสมบูรณ์ และสมาน รังสิโยภักดิ์, หลักการบริหารเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 17, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประชาชน, 2554).

⁸วิภาดา คุปตานนท์, การจัดการและพฤติกรรมองค์กร, (นนทบุรี: โรงพิมพ์เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์, 2544).

เมื่อคนเราติดต่อกันกับผู้อื่นมากขึ้น ย่อมจะต้องแสดงบทบาทหลายบทบาท มากขึ้นตามคู่บท หรือตาม สถานภาพอนเกิดจากความสัมพันธ์อื่น ๆ และบางครั้งบทบาท ที่เกิดขึ้นอาจเกิดการขัดแย้งกันได้ เช่น ขณะที่เขาจะ แสดงบทบาทเป็นผู้บังคับบัญชา แต่ผู้ อยู่ใต้บังคับบัญชาในหน่วยราชการที่เขารับผิดชอบเป็นบิดาของเขา ใน สถานภาพนี้ที่เป็น บุตรเขาจะต้องเชื่อฟังบิดา ต้องเคารพบิดา ดังนั้นในกรณีเช่นนี้ย่อมทำให้เกิดความอึดอัด ใจและ จำเป็นต้องหาทางเลือกในการปฏิบัติ ลักษณะเช่นนี้จะเป็นปัญหาที่เกิดจากบทบาท ขัดแย้งกัน

เมื่อบุคคลได้ดำรงตำแหน่งในสังคม ย่อมจะต้องแสดงบทบาทตามตำแหน่งนั้นๆ ตำแหน่งเดียวกัน แต่ผู้ดำรง ตำแหน่งคนละคนอาจมีบทบาทต่างกันไป เพราะต่างคนต่างมี นิสัย ความคิด ความสามารถ การอบรม กำลังใจ มูลเหตุ จูงใจ ความพอใจในสิทธิหน้าที่ สภาพของจิตใจและร่างกายที่ไม่เหมือนกัน ฉะนั้นบทบาทจึงเป็นเพียงรูปการณ์ (aspect) ทางพฤติกรรมของตำแหน่ง จะเห็นได้ว่า บทบาทเป็นแบบแผนพฤติกรรม หรือการได้กระทำต่าง ๆ ของ บุคคลที่สังคมคาดหวัง หรือกำหนดให้ กระทำโดยจะมีความเกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่และสิทธิซึ่งขึ้นอยู่กับฐานะ หรือ ตำแหน่ง ทางสังคมของบุคคลนั้นซึ่งจะเป็นตัวกำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ยึดถือเป็นแนวทาง ปฏิบัติ หากบุคคลที่ สังคมคาดหวังนั้นไม่ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ตามที่ได้ดำรงตำแหน่ง ก็จะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม

ผู้ที่จะเป็นผู้นำควรมีหน้าที่และความรับผิดชอบโดยทั่วๆ ไป⁹ ดังนี้ 1.ผู้นำจะต้องเป็นผู้วางกฎเกณฑ์ ระเบียบของกลุ่มและนำสมาชิกในกลุ่มไปสู่เป้าหมายของกลุ่มได้ นอกจากนี้จะต้องไวต่อการที่จะรับรู้ถึงความขัดแย้ง ของสมาชิกที่อาจจะเกิดขึ้นในกลุ่ม ความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นเนื่องมาจากผลประโยชน์ส่วนตัวของสมาชิกขัดกับ ผลประโยชน์ของผู้นำกลุ่ม และจะต้องเป็นผู้ประเมินสถานการณ์ภายใต้เป็นอย่างไรในการที่จะเป็นผู้ประนีประนอม ความขัดแย้งเหล่านี้

2.ผู้นำจะต้องเป็นผู้ควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม ด้วยการให้สมาชิกรักษาระเบียบ กฎเกณฑ์ของกลุ่ม

3.ผู้นำจะต้องทำวิเศษที่ให้แก่กลุ่มได้บรรลุเป้าหมายของตนเอง พยายามให้สมาชิกทุกคนได้คำนึงถึงผลประโยชน์ ของกลุ่มให้มากที่สุด

ผู้นำชุมชนหรือหมู่บ้านในภาคเหนือ พบว่า ผู้นำของหมู่บ้านเดิมนั้นเป็นคนเฒ่าคนแก่ของหมู่บ้าน จะคอยดูแล เรื่องทั่วๆ ไปของชาวบ้านเรียกว่า “แก่บ้าน” อีกคนหนึ่งคอยดูแลเรื่องของพระ เรียกว่า “แก่วัด” ทั้งนี้เป็นไปตามแบบ แผนการนับถือผู้อาวุโสที่ยึดถือเป็นประเพณี¹⁰ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงระบบสภาผู้เฒ่าที่จะมีการจัดการกับความขัดแย้ง การ วิวาทกันในหมู่บ้าน เช่น เรื่องครอบครัว ชู้สาว เรื่องทำมาหากิน โดยแต่ละฝ่ายจะหาผู้เฒ่ามาฝ่ายละ 4-5 คน สภาผู้เฒ่า จะปรึกษากันแล้วตัดสินโดยให้คารวะขอโทษกัน หรือปรับไหมแล้วส่งสอนมิให้ประพฤติดีกต่อไป¹¹

จากข้อความข้างต้นผู้นำเป็นสมาชิกของชุมชนที่ได้ทำความดีประพฤติปฏิบัติตนจนเป็นที่ยอมรับของชุมชน ทำให้เกิดอำนาจบารมีและความเคารพนับถือจากสมาชิกของชุมชนและได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้นำของชุมชนและได้ ใช้อำนาจที่มีอยู่ในการสร้างสรรค์ประโยชน์ของชุมชนและแก้ไขปัญหาอุปสรรคข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน

ผู้นำชุมชนกับการใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงพัฒนาชุมชน

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสแนะแนวทางการ ดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและภายหลังได้ ทรงเน้นย้ำแนวทางแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรง อยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ความ

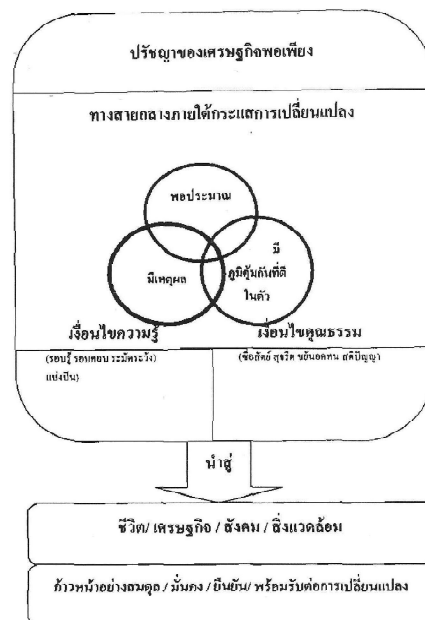
⁹ _____, ทักษะภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มัลติมีเดียอินเตอร์เนชันแนล, 2543).

¹⁰ ทองทิพภา วิริยะพันธุ์, มนุษย์สัมพันธ์กับการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อินฟอร์มีเดีย, 2546).

¹¹ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์จุฬาลงกรณ มหาวิทยาลัย, 2540.)

เปลี่ยนแปลงต่างๆ¹² ซึ่งถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ คำนิยาม ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อมๆ กัน ประกอบด้วย¹³ ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึงความพอดี ที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไปในมิติต่างๆ ของการกระทำ ความมีเหตุผล (Reasonableness) หมายถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอประมาณในมิติต่างๆ นั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุ ปัจจัย และข้อมูลที่เกี่ยวข้องตลอดจน ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ และการมีภูมิคุ้มกันในตัวดีพอสมควร (Self-Immunity System) เพื่อเตรียมความพร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น มิใช่แต่จะคำนึงถึงเหตุการณ์และผลในปัจจุบันเท่านั้น แต่จำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกลภายใต้ข้อจำกัดของความรู้ที่มีอยู่

ส่วนของเงื่อนไข มีดังนี้ เงื่อนไขรอบความรู้ (Knowledge) ที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่อยู่ในระดับพอเพียงต้องอาศัย ความรอบรู้ เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ อย่างรอบด้าน ความรอบคอบ คือสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาการต่างๆ เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กันประกอบการวางแผน ก่อนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติทุกขั้นตอน และความระมัดระวัง คือ ความมีสติในการนำแผนปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนหลักวิชาการต่างๆ เหล่านั้นไปใช้ในทางปฏิบัติ เงื่อนไขคุณธรรม (Morality) จะต้องเสริมสร้างใน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านจิตใจ/ปัญญา โดยเน้นความรู้คู่คุณธรรม กล่าวคือ ตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม และด้านการกระทำ หรือแนวทางการดำเนินชีวิต โดยเน้นความอดทน ความเพียร สติ ปัญญา และความรอบคอบ โดยเมื่อรวมเงื่อนไขทั้ง 2 ประการแล้วอาจเรียกได้ว่า ก่อให้เกิดสติปัญญาในการดำรงชีวิต ซึ่งจากความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงข้างต้น สามารถสรุปสาระสำคัญแสดงในภาพประกอบ 2 ดังนี้

¹² สรรเสริญ วงศ์ชูม, เศรษฐกิจพอเพียง: พื้นฐานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เพชรรุ่งการพิมพ์, 2544).

¹³ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว), เศรษฐกิจพอเพียง ร่วมเรียนรู้ สานข่าย ขยายผล, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2549).

(ภาพที่ 2): สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง¹⁴

แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้จะทำให้เกิดทั้งวิถีการ พัฒนาที่สมดุลและพร้อมรับการต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม สิ่งแวดล้อม และความรู้/ เทคโนโลยี สำหรับแนวทางปฏิบัติ 7 ขั้นสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง¹⁵ มีดังนี้ คือการจับประเด็นปัญหา การวิเคราะห์สาเหตุ ของปัญหา การกำหนดขอบเขตเป้าหมายในการแก้ปัญหา การกำหนดแผนปฏิบัติ การดำรงความมุ่งหมาย การใช้ ความอดทน อดกลั้นและอดออม และการสรุปประเมินผล

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับสิ่งแวดล้อม นับตั้งแต่มีการเผยแพร่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเป็นจำนวนมาก งานวิจัยส่วนใหญ่เกี่ยวกับ เศรษฐกิจพอเพียง มีจุดหมายเพื่อวิเคราะห์ความหมายของแนวคิดหรือเป็นกรณีศึกษาเกี่ยวกับชุมชนที่มีการปฏิบัติการ แนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งโดยมากจะเน้นเรื่องเศรษฐกิจ สังคม แต่ไม่ค่อยจะพิจารณามิติทางสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ เท่าใดนัก ผลจากการสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงชี้ให้เห็นถึงเงื่อนไขฐานะทุนเพื่อการผลิต ที่สำคัญ ความรู้เรื่องระบบนิเวศในชุมชนและความสัมพันธ์มนุษย์กับระบบนิเวศแบบเกื้อกูลยืนยันว่าถ้าไม่ให้ความสำคัญแก่ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติแล้ว เศรษฐกิจพอเพียงไม่อาจเกิดขึ้นได้¹⁶

จุดเน้นของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง¹⁷ มีดังนี้ 1. เน้นให้คนเข้าใจลักษณะพื้นฐานทางสังคมว่า “ความเปลี่ยนแปลง” คือความจริงแท้ทางสังคมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงถือว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นอนิจลักษณะ ของสังคม ดังนั้น คนในสังคมจึงต้องรู้จักมองโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอย่างเป็นระบบ ต้องไม่มองโลก อย่างหยุดนิ่งตายตัว ต้องเข้าใจว่าทุกอย่างล้วนอยู่ภายใต้พลังพลวัตการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีตรรกะของเหตุและผลที่ สัมพันธ์เชื่อมโยงกัน 2. เน้นการสร้างความพร้อมรองรับกับการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือเมื่อมองโลกในเชิงพลวัตแล้วคนก็ จะต้องหันกลับมาถามทบทวนตัวเองว่าจะเตรียมพร้อมตนเอง ครอบครัว ชุมชน องค์กรและประเทศชาติ ให้สามารถ รองรับเข้ากับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ไม่ได้ปฏิเสธกระแส โลกาภิวัตน์ แต่ประเด็นสำคัญกลับอยู่ที่ว่าจะปรับตัวเปลี่ยนแปลงให้เท่าทันและมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสเหล่านั้นอย่างไร 3. เน้นการสร้าง ความสมดุล มั่นคง และความยั่งยืนระยะยาว กล่าวคือ ในการที่จะปรับตัวให้พร้อมรองรับกับการ เปลี่ยนแปลงได้หลักสำคัญในการเตรียมความพร้อมนี้ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะไม่มองเพียงแต่การแก้ไข ปัญหาเฉพาะหน้าหรือการเอาตัวรอดได้ในระยะสั้นๆ หรือการแก้ปัญหาใหญ่แต่ตัวเองเอาตัวรอดได้ แต่ไปสร้างความ เสียหายให้กับภาคส่วนอื่น หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะเน้นเรื่องของการมองการณ์โลก การเห็นประโยชน์ ส่วนรวมเป็นที่ตั้งและการมีชีวิตที่ดีร่วมกันในระยะยาว 4. เน้นความพอดี พอประมาณ รู้จักตนเอง รู้จักบริบท ในการที่ จะทำให้สังคม ชุมชนองค์กรมีความสมดุลยั่งยืนระยะยาว คนในสังคมจะต้อง “รู้เรา รู้เขา” คือรู้จักตนเอง รู้จักรากเหง้า ประวัติศาสตร์ รู้ศักยภาพ ความสามารถ จุดแข็ง จุดอ่อนของตนเอง และรู้จักวิเคราะห์บริบท/สภาพแวดล้อมแห่งการ เปลี่ยนอย่างรอบด้าน รวมทั้งรู้จักทำความเข้าใจสังคม/ชุมชน/องค์กรของเราควรอยู่ ณ จุดใด สิ่งที่เราควรหลีกเลี่ยงก็คือ การทำอะไรที่สุดโต่งทั้งในทางบวกและทางลบ เช่น การทำอะไรที่เกินความสามารถ เกินศักยภาพและขีดรากเหง้าทาง สังคม หรือการทำอะไรที่ต่ำกว่าความสามารถ ศักยภาพและความเป็นจริงของตนเอง เป็นต้น 5. เน้นการมีความรู้ และ ความมีคุณธรรม คนที่รู้จักตนเอง รู้จักสภาพแวดล้อมและรู้จักการประมาณตนเองนั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้และมี ธรรมะอยู่ในจิตใจ เงื่อนไขสำคัญที่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยึดถือเป็นหัวใจสำคัญก็คือ การที่คนในสังคม/

¹⁴ สรรเสริญ วงศ์ชอุ่ม, เศรษฐกิจพอเพียง: พื้นฐานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: เพชรรุ่งการพิมพ์, 2544).

¹⁵ อภิชาติ พันธเสน และคณะ, สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว), 2549).

¹⁶ เสรี พงศ์พิศ, เศรษฐกิจพอเพียงการพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญวิทยการพิมพ์, 2549).

¹⁷ อุดมพร อมรรธรรม, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัว, (กรุงเทพมหานคร: โสภณการพิมพ์, 2549).

ชุมชน/องค์กรจะต้องใช้ชีวิตและทำงานอยู่บนพื้นฐานของความรู้ การมีสติปัญญา และการหมั่นเรียนรู้ แสวงหาความรู้ อย่างต่อเนื่อง มากกว่าการใช้แต่อารมณ์ ความรู้สึกและอคติเดิม ๆ ในการตัดสินใจ รวมทั้งคนในสังคม/ชุมชน/องค์กร จะต้องมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานของจิตใจ เช่น มีความ پاکเพียร อุตสาหะ มีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์สุจริต มีสัมมาอาชวะ มี ธรรมะในจิตใจ มีความสามัคคี เป็นต้น และ 6. เน้นการพึ่งตนเองการพึ่งพิงอิงกัน และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เป้าประสงค์สำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือทำให้คน/ครอบครัว/ชุมชน/องค์กร/สังคมสามารถที่จะยืน หยัดบนขาของตนเอง “การพึ่งตนเองได้” คือหัวใจสำคัญแต่การพึ่งตนเองได้มิได้หมายความว่าใช้ชีวิตแบบปัจเจกชน นิยม ตัวใครตัวมัน ดัดขาดความสัมพันธ์จากโลกภายนอก หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงส่งเสริม “การพึ่งตนเอง แบบยั่งยืน” กล่าวคือการรู้จักสร้างความสัมพันธ์ ร่วมมือช่วยเหลือ แบ่งปัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกับผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง หลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่ส่งเสริมให้คนเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตน (Self-Interest) เป็นที่ตั้ง แต่ให้คุณค่าอย่างย้ง กับการสร้างวิสัยทัศน์และค่านิยมของคนให้รู้จักรับผิดชอบและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม (Collective Interest) เพราะ ประโยชน์ส่วนรวมคือสิ่งที่สร้างความสงบ สันติและความผาสุกของทุกคนในสังคมในระยะยาว

ผู้นำชุมชนควรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และมีภาวะการเป็นผู้นำชุมชนที่ยึดหลักการทำงาน ร่วมกับชุมชนแบบมีคุณธรรมและจริยธรรม จะเห็นได้จากความสำเร็จของโครงการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เย็น เป็นสุข ประสบผลสำเร็จด้วยการมีผู้นำที่มีคุณลักษณะของผู้นำที่ดี ทั้งทางด้านคุณลักษณะทางกายภาพ ทางสังคม ที่มี ความสัมพันธ์ต่อการดำเนินชีวิตและแสดงความมีภาวะผู้นำตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งนำมาเป็นแนวทางการพัฒนา ชุมชนตามโครงการชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง คือ

1. แบบอย่างของการปฏิบัติในครัวเรือนของตนเอง คือ การปลูกผักสวนครัวเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนเป็น การลดรายจ่ายให้กับครัวเรือน และยังเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนด้วยการทำอาชีพเสริม ควบคู่ไปกับการนำเทคโนโลยีที่ เหมาะสมมาใช้ในครัวเรือน นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนต้องเป็นแบบอย่างของการวางแผนการออม และเข้าร่วมกลุ่มออม ทรัพย์ต่างๆ ของชุมชน ส่งเสริมให้เกิดการประหยัดและการออมในชุมชน
2. แบบอย่างด้านการเรียนรู้ ก็มีการส่งเสริมและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการนำมาใช้ดำเนินกิจกรรม ให้กับชุมชน โดยเฉพาะด้านการประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิตประจำวันและยังร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายใน ชุมชน เช่น การนำวัสดุที่ไม่ใช้แล้วนำกลับมา ประยุกต์ หรือ ดัดแปลง แล้วกลับมาใช้ใหม่ ให้เกิดประโยชน์ให้ได้มาก ที่สุด และการร่วมกันปลูกต้นไม้ รักษาผืนป่า ให้เกิดความยั่งยืนทางทรัพยากรธรรมชาติ
3. แบบอย่างการเอื้ออารีต่อกัน ที่มีภายในชุมชน มีการช่วยเหลือดูแลกลุ่ม ผู้ด้อยโอกาส ยากจน และผู้ ประสบปัญหาเดือดร้อนต่างๆ อย่างทั่วถึง ทุกคนในชุมชนมีความรัก มีความสามัคคี และให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี

สรุป

ผู้นำชุมชนถือได้ว่าเป็นบุคคลที่มีความสามารถในทางตรงและทางอ้อมในการพัฒนาชุมชนของตน และผู้นำยัง เป็นสมาชิกของชุมชนที่ได้ทำความดีประพฤติปฏิบัติตนจนเป็นที่ยอมรับของชุมชน ทำให้เกิดอำนาจบารมีและความ เคารพนับถือจากสมาชิกของชุมชนและได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้นำของชุมชนและได้ใช้อำนาจที่มีอยู่ในการสร้างสรรค์ ประโยชน์ของชุมชนและแก้ไขปัญหาอุปสรรคข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะการโน้มน้าวใจของคนในชุมชนให้ คล้อยตามในการพัฒนาชุมชน เช่น ในปัจจุบันสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมของการแข่งขัน ไม่ว่าจะเป็น ด้าน สังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านวัฒนธรรม และผู้คนในชุมชนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในทางลบ เช่น เป็น หนี้สิน เกิดการย้ายแรงงานในชุมชนไปทำงานในเมืองหลวงเพิ่มมากขึ้น ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้ ผู้นำชุมชนจึงควรเล็งเห็น ความสำคัญโดยนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสแนะแนว ทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหาร ประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

เอกสารอ้างอิง

- _____ . **ทักษะภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มัลติอินฟอร์เมชั่นเทคโนโลยี, 2543.
- คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. **ความเชื่อมโยงระหว่างหลักเศรษฐกิจพอเพียงกับนโยบาย**.
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา <<http://www.moe.go.th>> 22 พฤศจิกายน 2557
- จิรพรรณ กาญจนจิตรา. **ผู้นำท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แจ่มใส, 2540.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. **วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ทองทิพภา วิริยะพันธุ์. **มนุษย์สัมพันธ์กับการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อินฟอร์มีเดีย, 2546.
- บุรชัย ศิริมหาสาร. **ผู้นำพันธ์แท้**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แสงดาว, 2537.
- ปทุมพร วัชรเสถียร. **วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มายด์ พับลิชชิ่ง, 2553.
- วิภาดา คุปตานนท์. **การจัดการและพฤติกรรมองค์กร**. นนทบุรี: โรงพิมพ์เอส. อาร์. ฟรินดิง แมสโปรดักส์, 2544.
- สรรเสริญ วงศ์ช่อม. **เศรษฐกิจพอเพียง: พื้นฐานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เพชรรุ่ง การพิมพ์, 2544.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว). **เศรษฐกิจพอเพียง ร่วมเรียนรู้ สานข่าย ขยายผล**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อมรินทร์ฟรินดิงแอนด์พับลิชชิ่ง, 2549.
- สุธี สุทธิสมบูรณ์ และสมาน รังสิโยภษฎ์. **หลักการบริหารเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประชาชน, 2544.
- เสรี พงศ์พิศ. **เศรษฐกิจพอเพียงการพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญวิทย์การพิมพ์, 2549.
- อภิชัย พันธเสน และคณะ. **สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2549.
- อุดมพร อมรรธรรม. **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร: โสภณการพิมพ์, 2549.
- เอก อนันต์. **มุมมอง 8 นักคิดคนสำคัญของไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เม็ดทรายฟรินดิง, 2550.